

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ

Борн С.О.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, м. Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057) 70-21-465)

The thesis is devoted to one of the most important aspects of the philosophy of Gregory Skovoroda – the question of the meaning and content of human life. First of all, Skovoroda offers a philosophical and religious approach to the solution of this issue. In this case, he relies on the idea of the duality of the world, which finds its manifestation and in being human. The philosopher pays special attention to human qualities like love and faith. They, in his opinion, should be the basis of human existence.

Розвиток духовної культури України та її народу нерозривно пов'язаний з іменем великого філософа, поета і письменника, педагога Григорія Сковороди, який жив і творив у XVIII столітті.

У філософських діалогах і трактатах Г. Сковороди біблейська проблематика переплітається з ідеями платонізму та стоїцизму. Особливе місце у його філософських міркуваннях займає проблема людини. Г. Сковорода надавав величезного значення дослідженню буття людини, специфіки її існування. Науку про людину і її щастя Сковорода вважав найважливішою з усіх наук. Міркуваннях щодо цієї проблематики мають у Сковороди релігійно-філософський характер, вона невідривно пов'язана із зверненням до Біблії і християнської традиції, а тому спирається на головні християнсько-світоглядні категорії: любов, віру, щастя, смерть та інші. Шляхом міркувань про них філософ шукає відповідь на питання, ким є людина, у чому зміст її життя, які основні грані людської діяльності. Для розкриття цих складних питань філософ використовує важливу складову своєї філософської концепції – тезу про двоїстість у всьому. Він вважає, що двоїстим є усе – видиме і невидиме, зовнішнє і внутрішнє, тілесне і духовне, тлінне і вічне, твар і Бог, матерія і форма, старе і нове, явне і таємне. Тлумачення існування "двох натур" слідує безпосередньо з трактату "Про Бога": "...Весь світ складається з двох натур: одна – видима, друга – невидима. Видима натура зветься твар, а невидима – Бог у стародавніх [людей] Бог звався "розум всесвітній". Тому в них були різні імена: натура, буття речей, вічність, час, доля, необхідність, фортуна та ін.

Видиме і невидиме у бутті людини нерозривно пов'язані між собою, адже матеріальний (видимий) світ існує всюди, але так само всюди існує і невидимий світ. Але в основі всіх речей, їх діяльності, як вважав Сковорода, лежить невидима натура (Бог, дух). Цю думку він розкриває у філософському творі "Нарцис" (1767), де пише, що невидимість "першенствує" в усіх без винятку речах матеріального світу і в самій

людині. Вона всьому є основою, початком, а сама – без початкова, не обмежена ні часом, ні місцем, ні статтю. Отже, у працях Сковороди Бог означає не тільки невидиму натуру чи просто натуру, а й закономірність, що лежить в основі існування матеріального світу. Видима натура, або твар, у творах Сковороди має протилежне за своїм змістом значення і означає світ речей, тобто все матеріальне. На думку філософа, існування в усьому двоїстості — невидимого (Божого) і видимого (матеріального) робить неможливим зникнення будь-чого безслідно.

Але філософ розглядає й інший аспект проблеми. Любов та віра дають змогу людині вийти за межі свого тлінного звичайного «Я». «Крізь любов та віру людина пізнає себе», — твердить Сковорода. Пріоритет тези «пізнай себе», як відомо, належить Сократу. Але у Сковороди було новим для філософських вчень теза про необхідність пізнання природи людини у таких її вимірах як віра, надія, любов. Поняттями, протилежними любові та віри у Сковороди є сум, туга, нудьга, страх. Вони позбавляють людину здоров'я і роблять її душу приреченою на слабкість. Тому Сковорода наполягає на тому, що запорукою здоров'я людини є її радість, так званий кураж. Він формулює один із важливих постулатів свого світорозуміння: до життя не можна підходити як до чогось готового, повністю заданого зовнішнім середовищем. Його треба будувати самому на філософських засадах. Через філософію треба досягти не просто істини буття, а буття в істині. Він вважав, що сенс людського існування – це подвиг самопізнання.

Разом з тим, буття в істині Сковорода розглядав стосовно мудреця, а не соціальних колективів. Але і в такому розумінні він наближає усвідомлення філософії як практичної системи життєвої орієнтації. Це якісно відрізняло українського мудреця від багатьох європейських філософів того часу. «Подивись на світ цей, – писав він. – Поглянь на рід людський. Адже він є книга...» Тобто у розумінні Сковороди життя є книгою, яку треба не лише читати, а і писати. Життя твориться, як філософський трактат, хоч воно і не пристосоване до бібліотечних полиць, де стоять запліснявілі од старості фоліанти, проте має загального з ними родича – невидиму основу існування, ідеї добра, краси, істини, за якими пишуться книжки і гортаються сторінки власного життя. Таким чином, Сковорода намагається сконструювати життєвий простір людини не тільки за допомогою раціонально визначених філософських понять, а й за допомогою того, з чим повсякденно має справу людина і що одночасно має для неї вирішальне значення.

Отже, питання, які висвітлював Г. Сковорода у своїх філософських і літературних творах, є актуальними і донині, а його підхід до сенсу людського буття залишається оригінальним та сучасним і у наші дні.